

Uus ÕS ilmub detsembris 2025

Sirli Zupping

Eesti Keele Instituudi tänapäeva
eesti keele osakonna juhataja

Uue õigekeelsussõnaraamatu (ÕS) ilmumine on Eestis ikka palju tähelepanu äratanud – sellest otsitakse põnevaid uusi sõnu ja rööpv variante ning uudistatakse sõnade muutunud õigekirjutusvariante. Peatselt on taas võimalik kohtuda uue ÕS-iga, sest 2025. aasta lõpus ilmub „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2025“, kust kasutajad võivad leida palju tuttavat, aga ka nii mõndagi uut.

ÕS 2025 on valminud muutuvais oludes

ÕS 2025-lt on oodata üsna palju uut, sest eelmisest ÕS-ist on möödunud juba seitse aastat ja vahepealsel ajal on muutunud nii elu kui ka olud. Näiteks on keelekasutajad hakanud suuremas osas eelistama pabersõnastikele veebisõnastikke (Langemets jt 2024). Ka ei saa märkimata jätta, et tänu suurte keelemudelite vabale ja laialdasele kättesaadavusele ootavad keelekasutajad ja -õppijad vaikimisi keeleabi hoopiski tehisintellektilt. Arvestame sellega ning püüame kõigile keelekasutajaile, sh sisendiks suurtele keelemudelitele, pakkuda ajakohast keeleinfot.

Eesti Keele Instituudi töö uue ÕS-iga erineb varasemate norminguallikate koostamisest peamiselt selle poolest, et sõnaraamat on olnud koostamise ajal avalikult näha. Suurem osa uuest ÕS-i tuumikust on alates 2019. aastast kasutajaile kättesaadav Sõnaveebis EKI ühendsõnastikus¹. Tänu sellele oleme saanud väärt tagasisidet ja sisendit uue ÕS-i jaoks keelekasutajatelt, õpetajatelt, keeleteimetajatelt jt.

¹ Vt <https://sonaveeb.ee/>

ÕS-i roll kirjakeele normi määramisel

Üldiselt ollakse teadlikud, et kirjakeele norm on määratud uusima õigekeelsussõnaraamatuga. Vähem teatakse tööka, et kirjakeele normi määrab Emakeele Seltsi keeleteimkond oma otsustega õigekirja ja sõnamuutmise kohta², samuti on normi aluseks keeleteimkonnas heaks kiidetud ortograafiareeglistik³ ning normatiivne käsiraamat ja grammatika⁴. Seega saab ÕS-ist järele kontrollida, kuidas sõnu kirjutada, käänata ja pöörata. Õigekeelsuskäsiraamatust ehk EKI teatmikust leiab kasutaja aga õigekirjareeglid ja muu info kirjakeele normi kohta, mis pole sõnaraamatu osa.

Emakeele Seltsi keeleteimkond teeb otsuseid kirjakeele normi kohta ka ÕS-ide ilmumise vahepealsel ajal ning avaldab need oma kodulehel. Näiteks pärast ÕS 2018 ilmumist on keeleteimkond teinud õigekirja ja sõnamuutmise kohta kümme otsust. Keeleteimkonna otsused käivad enamasti konkreetse normingu muutmise põhimõtte, mitte üksiksõna kohta. Üksiksõnu käsitlevad ÕS-i koostajad, kui viivad sisse muudatusi vastavalt keeleteimkonna otsustele. Uues ÕS-is on läbivalt kajastatud uusimad normingud ning need vajaduse korral ka pikemalt lahti seletatud.

ÕS-i soovitused

Haridus- ja Teadusministeeriumiga kooskõlastatud tegevuskavas on kokku lepitud, et uus ÕS esitab kirjakeele norminguid ja soovitusi koos selgituste ja põhjendustega⁵. Oleme uues ÕS-is püüdnud kasutajaile anda juhiseid ja sõnavaralisi soovitusi teadmisega, et sõnavalik ja sõnakasutus lauses sõltuvad alati laiemast kontekstist ja sihtrühmast. Siiski on oluline juhtida kirjakeele normi järgijate ja kontrollijate tähelepanu sellele, et sõnavaralised soovitused ei saa üldkeeles olla range norm. (Zupping, Paet 2025)

Uues ÕS-is on sõnavaliku soovitusi ja selgitusi umbes 2500. Läbi on töötatud ja ajakohastatud kõik ÕS 2018 soovitused (nt mõni rööpkuju või tähendus pole enam kasutusel). Kuna ÕS-i kasutajad tahavad info leida kiirelt ja hõlpsalt, tuleb uude ÕS-i lühike soovitus, Sõnaveebi aga

² Vt <https://www.emakeeleselts.ee/keeleteimkond/>

³ Vt <https://eki.ee/teatmik/eesti-keele-oigekirja-pohireeglid/> ja <https://eki.ee/teatmik/oigekiri/laiendatud-oigekirjareeglid/>

⁴ Vt <https://eki.ee/teatmik/>

⁵ ÕSi ja EKI teatmiku koostamise tegevuskava. <https://eki.ee/wp-content/uploads/2024/05/os-ja-eki-teatmiku-koostamise-tegevuskava.pdf>

pikem selgitus koos lisainfoga. Keeleteaduslikke lähtepunkte on keelekorraldusele pakkunud 2023. aastal ilmunud koguteos „Eesti grammatika“, samuti paljud keeleteaduslikud artiklid ja keelekorraldusega seonduvad doktoriväitekirjad (nt Paet 2023, Risberg 2024).

ÕS 2025 ilmub nii paberil kui ka veebis

ÕS 2025 ilmub paralleelselt nii veebis kui ka paberil – mõlema sisu on identne ning veebi-ÕS-i sisu püsib samuti muutumatul kujul. Paberväljaande suurus ja lehkekülgede arv on üsna samasugune eelmise ÕS-iga. Veebi-ÕS saab olema omaette veebileht ja kasutajate jaoks Sõnaveebiga hästi ühendatud. Lingid võimaldavad liikuda kiiresti sõnaseletuste, soovitude ja laiemate tähendusseletuste juurde (Langemets 2025).

Kõik eesti keele sõnad ei mahu uude ÕS-i

ÕS 2025 esitab peamiselt neutraalse keele, ametliku suhtluse ehk ametikeele infot ja sõnavara. Stiilierinevusi kandvad sõnad on varustatud registrimärgendiga. ÕS 2025 sisaldab ligi 60 000 märksõna, mille hulgas on ka umbes 7000 kohanime, sh kõik Eesti ametlikud asulanimed. Lisaks sellele on liitsõnade ja tuletiste loendites umbes 30 000 sõna, mis näitlikustavad eri kasutusi ja moodustusviise. ÕS-i sõnavalik on vaid väike osa kõigist võimalikest sõnadest, ÕS-ist puudumine ei tähenda sõna keelamist, vaid pigem seda, et kasutada tuleb teisi allikaid, nagu näiteks EKI ühendsõnastikku Sõnaveebis.

Kokkuvõte

ÕS 2025 ilmumine nii paberil kui ka veebis hõlbustab selle kättesaadavust ja toetab eesti keele kasutajaid meie ühises keeleruumis alates 1. jaanuarist 2026. ÕS 2025 ilmub ajal, mil keelekasutus ja keelekasutajate ootused muutuvad kiiresti ning üha määravamat rolli selles mängivad digikeskkonnad. Uus õigekeelsussõnaraamat pakub värsket ja ajakohast teavet kirjakeele normide kohta. Normingutele on lisatud põhjalikud selgitused ja soovitusel, mis aitavad keelekasutajal teha teadlikke valikuid erinevates suhtlussituatsioonides. Kuigi ÕS ei hõlma kogu eesti keele sõnavara, jääb see ka edaspidi üheks põhiallikaks, kust leida tõendusmaterjal infot sõnade õigekirja ja sõnamuutmise kohta.

Viidatud kirjandus

- Metslang, Helle, Mati Ereht, Külli Habicht, Tiit Hennoste, Reet Kasik, Pire Teras, Annika Viht, Eva Liina Asu, Liina Lindström, Pärtel Lippus, Renate Pajusalu, Helen Plado, Andriela Rääbis, Ann Veismann 2023. Eesti grammatika. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Langemets, Margit, Lydia Risberg, Tiina Paet, Kristel Algvere, 2024. Sõnaveebi kasutajauuring 2023. Raport. Eesti Keele Instituut. https://eki.ee/wp-content/uploads/2024/03/sonaveebi-kasutajauuring_2023.pdf.
- Langemets, Margit 2025. ÕSi-tegu lõpusirgel. Sirp, 20. 06. <https://www.sirp.ee/osi-tegu-lopusirgel/>.
- Paet, Tiina 2023. Võõrainese kinnistumine eesti keeles: keelekorralduslik ja leksikograafiline vaade. Doktoriväitekiri. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Risberg, Lydia 2024. Sõnatähendused ja sõnaraamat. Kasutuspõhine sisend eesti keelekorraldusele. Doktoriväitekiri. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Zupping, Sirli, Tiina Paet 2025. ÕSi soovitusel on töös. Sirp, 20.06. <https://www.sirp.ee/osi-soovitused-on-toos/>.

OK